

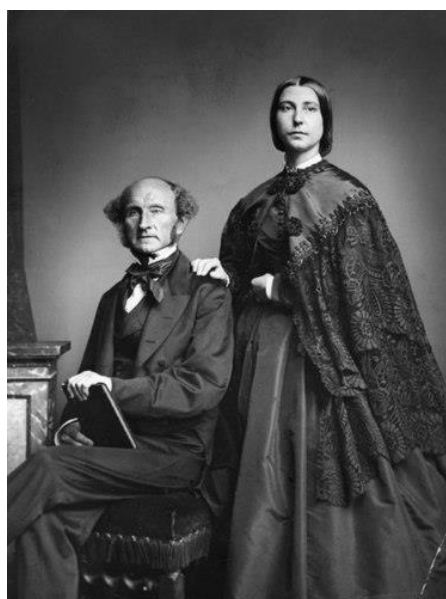
9.3. lecke: A szólásszabadságról

Mill A szabadságról első fejezetében fekteti le a szabadság alapelvét. A további három fejezetben pedig egyes **szabadságjogokat** vesz szemügyre. Mindenekelőtt a **szólásszabadságot**, majd az **egyéni kreativitás szabadságát**. Mindezeket az első fejezetben felvázolt elvek szerint elemzi. Az elemzések célja annak a tézisnek az alátámasztása, miszerint **a közösség számára hasznosabb a szabadság fenntartása, mint annak korlátozása**. A továbbiakban a szólásszabadsággal kapcsolatos érveket vesszük szemügyre.

A könyv fő részei:

2. fejezet: A gondolat és szólásszabadságról
3. fejezet: Az egyéniségről, mint a jólét egyik eleméről
4. fejezet: A társadalom hatalmának korlátai az egyén felett

Mill feleségével Elisabeth Taylорral,
akit a múzsájának is tartott.

A szólásszabadságról

Tudvalevő, hogy az abszolút monarchiák és az önkényuralmi rendszerek igyekeznek korlátozni a szólás szabadságát. Ez elsősorban a hatalmi érdekek elleni megnyilvánulások korlátozását jelenti az írott művek, publicisztikák, a sajtótermékek, könyvek, irodalmi alkotások **cenzúrájával**. A szólásszabadság korlátozása akadályozza az eszmék szabad áramlását, a kritikus gondolkodást, a hatalommal való szembenállás lehetőségét.

Mill nagyon erős álláspontot fogalmaz meg a szólásszabadság védelmében:

„Ha az emberiség egyetlen ember kivételével azonos véleményen volna, még akkor sem lenne joga ezt az embert elhallgattatni, ahogy annak sem lenne joga – ha hatalma volna is rá – az egész emberiséget elhallgattatni.” (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: A szabadságról, *Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 39. oldal.)

Mill e véleményét arra alapozza, hogy bármely véleménnyel szemben megfogalmazott vélemény hasznos, mivel arra kényszeríti az eredeti vélemény vallóját, hogy **igazolja saját véleménye megalapozottságát**. Természetesen

kényelmesebb egy ellenvéleményt hatalmi szóval elhallgattatni, és jóval nehezebb **észérvekkel** megcáfolni, ám ez utóbbi sokkal hasznosabb eljárás Mill szerint. Ugyanis:

„Élesebben és elevebben észleljük az igazságot azáltal, hogy az megütözik egy tévedéssel.” (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 40. oldal.)

Mill a szólásszabadság védelmének fontosságát **az igazsághoz való viszonyunkra** alapozza. Meggyőződése, hogy **az igazság ismerete bármely kérdésben a közösség érdeke és haszna**. Természetesen partikuláris érdekekkel sokszor egyezik az igazság elhallgatása és elfojtása, de a közösség összérdeke soha nem lehet az igazság eltitkolása. Az ellenvélemények bátorítása és meghallgatása azért hasznos, mert segít hozzáférni az igazsághoz.

„Hogyha azért hallgattatunk el egy véleményt, mert biztosak benne, hogy helytelen, akkor úgy viselkednek, mintha feltételeznék, hogy az ő bizonyosságuk azonos az abszolút bizonyossággal.” (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 40. oldal.)

Mill itt azt a régi platonista hagyományt vallja, miszerint **senki nem lehet maradéktalanul az abszolút igazság birtokában**. Ennek az a magyarázata, hogy **az emberi értelem**, az igazság megismerésének fő eszköze **tökéletlen**. Az embereknek ezért csak **véleményük** lehet, ami mindig csak **részigazság**. Éppen ezért mindenkinek szüksége van rá, hogy a saját véleményét másokkal ütköztesse, mert az értelmes vitákban jöhet csak felszínre az igazság.

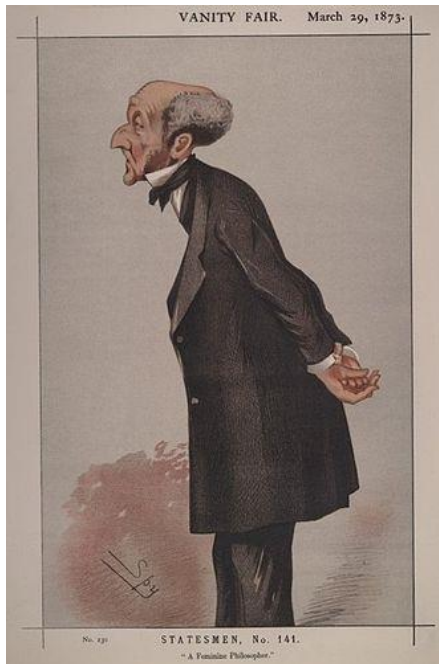
Az ember értelem jelenlegi állapotában csak a vélemények eltérése teremthet esélyt rá, hogy az igazság minden oldala méltóképpen érvényre jusson.” (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 97. oldal.)

Amíg az emberi értelem tökéletlen, az igazság érdekében szükség van eltérő véleményekre.” (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 103. oldal.)

Mill itt természetesen a **társadalmi vitákra** gondol, tehát olyan problémákra, amely a közösség egészét érinti. Szerinte nagy szükség van arra, hogy az ilyen kérdéseket ne hatalmi szóval, központilag oldjuk meg, hanem vitázzunk róluk. Nem ez a helyzet a **matematikában**, ahol nem vélemények vannak, hanem igazságok.

„A matematikai igazságok bizonyításának sajátossága az, hogy az összes érv az egyik oldalon található. Nincsenek ellenvetések, és nincsenek az ellenvetésekre adott válaszok. De az igazság minden olyan kérdésben, amellyel kapcsolatban létezhetnek különböző vélemények, az összeütközésben álló érvek egyensúlyának megtalálásán múlik.”

(John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 74-75. oldal)

A matematikán és a tudományosan bizonyított igazságokon kívül azonban a vita elengedhetetlen az igazság megtalálása, vagy legalábbis megközelítése érdekében. **A szólásszabadság korlátozása tehát az igazsághoz való hozzáférést lehetetleníti el a közösségen belül.**

Karikatúra Millről egy korabeli folyóiratban

Mill annyira fontosnak tartja az igazság elfogulatlan keresését a társadalmat érintő kérdésekben, hogy szerinte akkor is vitát kell generálni, ha történetesen egy fontos kérdésben mindenki egyetért.

Ez a módszer olyan lényeges az erkölcsi és a humán tárgyak valósi megértéséhez, hogy ha egy fontos igazságnak nincsenek ellenfelei, ki kell találni őket, szájukba adva a legerősebb érveket, amilyeneket egy alaposan képzett *advocatus diaboli** egyáltalán képes lehet kitalálni. (John Stuart Mill: A szabadságról, In: J. S. Mill: *A szabadságról, Haszonelvűség*, ford. Papp Mária, Budapest, Helikon, 1980. 77. oldal.)

*Az *advocatus diaboli* az ördög védőügyvédje. A katolikus egyházban a szenttéavatási perekben bíznak meg mindig valakit, hogy érveljen a jelölt ellen, igyekezve bizonyítani, hogy nem alkalmas arra, hogy szentté avassák. Őt hívják *advocatus diaboli-nak*.

Utilitarizmus, liberalizmus, kapitalizmus

Az utilitarizmus és a liberalizmus a 19. századra **a tökéletes gazdasági berendezkedés filozófiai háttérét** alkotta. A szabadság védelme a szabad vállalkozás, a kreativitás, az egyéni érvényesülés lehetőségét kívánta biztosítani. Ez megjelenik Mill könyvének 3. és 4. fejezetében is. A kapitalizmus számára fontos a kereskedelem, a vállalkozás, a gazdálkodás szabadsága. Mindez **a szabad piaci viszonyok biztosításában** is tetőt ölt. Ebben a politikai-gazdasági megközelítésben aki élelmes, az boldogul. Ugyanakkor az egyéni boldogulás a közösség boldogulását is elősegíti, hiszen az egyéni vállalkozás nyomán termelt profit (tőke és haszon) a

közösséget is gazdagítja például az adók formájában. Az utilitarizmus és liberalizmus egyik leggyengébb pontja a **szolidaritás hiánya** azokkal szemben, akik nem boldogulnak a társadalomban, akik a perifériára sodródnak és leszakadnak. Ezzel a mentalitással fordul szembe a 19. században a baloldali gondolkodás.

Összefoglalás

Mill az első fejezetben a szabadság védelmében megfogalmazott elvet a szólásszabadságra alkalmazza. A szólásszabadság elfojtása károkat okoz a társadalomnak, a védelme pedig mindenki hasznára válik. A szólásszabadság társadalmi kérdésekben az igazság felfedését szolgálja. Az értelem tökéletlensége folytán az emberi vélemények csak részigazságokat tartalmaznak. Ezért szükség van a vitára, amely közelebb vezet az igazsághoz. A szólásszabadság elfojtásával a vita lehetőségét szüntetjük meg, amivel elvágjuk az igazsághoz vezető utat. Márpedig ez nagyon káros a társadalomra nézve.

Kérdések:

Miért fenyegeti a politikai hatalom a szólásszabadságot?

Mi a vélemény és az igazság különbsége?

Miért nincsenek vélemények a matematikában?

Miért van szükség vitákra Mill szerint a társadalmi kérdésekben?

Miért hasznos az igazság?

Milyen szerepet tölt be a józan ész a szólásszabadságban?